

1600-luvun alkoholikulttuuri Suomessa: uusia lähestymistapoja alkoholihistoriaan

FT Jenni Lares

jenni.lares@tuni.fi

Twitter: [@jenni_lares](https://twitter.com/jenni_lares)

Turmiolan Tommi (1858)
Raittiuden ystävät

Pariskunta
(1643-1658)
Adriaen van
Ostade

Uusi alkoholihistoria

- Vrt. raittiushenkinen alkoholihistoria
- Uudessa alkoholihistoriassa kulttuuri- ja sosiaalihistoriallinen näkökulma
 - Vaikutteita: sosiologia, antropologia, folkloristiikka, kansatiede
 - Mary Douglas: rakentava juominen (*constructive drinking*)
- miten juomisesta puhutaan, mihin se liittyy, mitä sillä tarkoitetaan, mitä se merkitsee?

Alkoholinkäytön sosiaaliset merkitykset 1600-luvun länsi-suomalaisessa maaseutuyhteisössä

- Oma väitöskirja v. 2020 vapaasti netissä
- ”Länsi-Suomi”: pääosin Ala-Satakunta
- Lähteet:
 - Tuomiokirjat = oikeuden pöytäkirjat, asiasanakortisto
 - Lait, asetukset
 - Kirkollinen aineisto: saarnat, Katekismus, virret
 - Tili- ja taloudenpitoaineisto: linnat, talousoppaat
 - Kansatiede ja folkloristiikka tukemassa

Arjessa ja juhlassa

- Oluen monet merkitykset: ruokajuoma, elintarvike, lääke, juhlujuoma, seurustelujuoma...
 - Erilaisia oluttyyppejä eri tarkoituksiin
 - Paloviinan yleistyminen 1600-l, samat merkitykset
- Suurtalouksissa muutama litra päivässä
 - Maku, energia, terveellisyys
- Ajanhallinta, siirtymät

Matkustaja (1655-1681)
Frans van Mieris vanh.

Arjessa ja juhlassa

Jan Steen, Iloinen perhe, n. 1668

- Juhla ajallisena ja ihmiselämään liittyvänä siirtymänä
- Alkoholin välttämättömyys juhlassa
 - *Begravningsöl, barnsöl*
- Juhla tulevan ajan vertauskuvana: iloisuus, yltäkylläisyys, sadon turvaaminen

Päihtymys

- Olivatko aina humalassa?
 - Nykykäsityksen mukaan kyllä, omasta mielestään ei
 - > päihtymyksen määrittely on sosiaalinen konstruktio
- Päihtymyksen määrittely juoman laadun, määrän ja juojan käytöksen mukaan
- Oikeustapauksissa ei ole lievennys- tai kovennusperuste, vedottiin harvoin
 - Neutraaleja ja selittäviä mainintoja, heikentynyt itsekontrolli muttei vapauta vastuusta

Päihtymys

- Sopivan juomisen ideaali
- Liiallisen alkoholinkäytön tunnusmerkkejä
 - ”juo lakkaamatta”, ”sekoittaa vuorokausirytmän”
 - Ylenpalttisuus, hekuma, tuhlailevaisuus, huono taloudenpito -> omaisuuden menetys
 - Fyysiset muutokset ja sairaudet
- Ei enempää kuin itselle sopii, ei saa pakottaa tai yllyttää ketään juomaan

Kolmen pikarin oppi (Laurentius Petri 1644)

Colme on erinomaist Picarit, cuin ne wanhat owat myötä andanet.

- 1 . Poculum necessitatis, tarpen ia hädän picari.
- 2 . Salubritatis, terweyden picari,
- 3 . Hilaritatis, ilon picari eli siemet [siemaus],

Ja se neljäs, ioca enämbi on, cudzutan Poculum furoris, nijden kiuckuisten picarixi, ioca saatta ihmiset tompelixi, wijsat willidze ia hullut teke wielä hullummaxi, turmele taidon, sytyttä hecuman, saatta capinan ia punaiset silmät, teke köyhäxi ia kiwuloisexi, ilmoitta salaisudet, kehoitta Jumalan wihan, ia saatta cadotuxen.

Sentähden ei yxikän pidä juoman enä cuin tarpexi ia terweydexi

Yhteisöllisyys

- Alkoholi on yhteisöllinen päihde
- Yhteisön rakentaminen, ystävällisyys, luottamus, samanarvoisuus
 - Yksin juomisen ja juomattomuuden "outous"
- Ystävyys myös miehen ja naisen välillä
- Ei vain positiivista: ryhmäpaine, ulossulkeminen, haastaminen

Tupakointia ja juomista
David Teniers nuor., n. 1631-90

Yhteisöllisyys

- Alkoholinkäyttö suosittu selitysmalli väkivallalle, käytännössä monimutkaisempi asia
 - Kuuluu kaikkeen sos. kanssakäymiseen -> ei vertailukohtaa
 - Tietoa vain oikeustapauksista
- Alkoholiliitännäisissä tappeluissa juoman merkitys voi silti olla yhteisöllisyys
 - Samankaltaisuuden ja kunniallisuuden vaatimus
 - Sovintomalja
 - "joivat yhdessä" = "ei ollut riitä"

Tappelu, Adriaen Brouwer (c. 1605-1638)

Alkoholinkäytön sosiaaliset merkitykset

Kohtuullisuus <-> Ylenmääräisyys

Kontrolli <-> Sen menetys

Yhteisöllisyys <-> Haastaminen

- Muuttuvat rajat: mikä on sallittua, kiellettyä tai laitonta?
- Merkitykset muodostuvat ja välittyvät sosiaalisessa kanssakäymisessä, joten ne voivat myös muuttua
- Ei positiivinen tai negatiivinen merkitys, vaan sekin riippuu tilanteesta ja tulkitsijasta

Muutos & pysyvyys

- 1600-luvulla juotiin "eurooppalaisittain"!
- Alkoholin nauttimisesta rangaistavaa 1600-l. ->
 - "keskiaikainen", sosiaalinen ja yhteisöllinen päihtymiskäsitys
 - > "moderni", mekaaninen ja yksilöllinen päihtymiskäsitys
- Uudet, alkoholittomat päihteet: kahvi, tee, kaakao, sokerijuomat 1700->
- Tiukentuva säätyjako, erottuminen rahvaasta myös alkoholikulttuurin osalta
- Taitekohdat ja juhlat
 - "after work"
- Alkoholiin liittyvä yhteisöllisyys
- Ryhmään kuuluminen ja kuulumattomuus
 - > muutoksessa
- Korona-aika?
 - Mitä ravintolassa tehdään?
 - Poikkeusaika -> alkoholi
 - Yhteisön/yhteiskunnan kontrolli ei ulotu kotiin